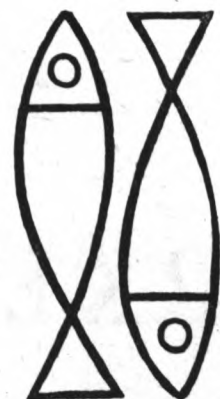

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenbergen, Slotlaan 220, Zeist

Gods verdere 'handelen met' het huis van Achab

2 Kon 8:1-6: . . . daar g' u door woord
noch straffen laat bedwingen. . .

(3)

Keus tussen leven en dood

Niet alle bijbellezers weten dat de sunemietische vrouw nóg eens een rol speelt in Gods werk. Kennen dan wèl het wonder van 2 Kon. 4, maar niet het getuigenis van God daar nóg eens van maakte! Het belang van deze ogenschijnlijk niet zo ingrijpende episode zien we pas in de gang van dit boek!

En dan is ineens ook de keuze van de figuur van deze vrouw niet willekeurig meer. Zij is de belichaming van wat Mozes in zijn testament Israël toeriep: zie, ik houd u heden het leven en het goede voor, maar ook de dood en het kwade! Ieder weet: juist dáárvan, van het leven van God uit de doden was haar leven vol. Eerst in de geboorte van haar zoon, en later nog eens in de opwekking van die zoon. Minder bekend is, dat Gods leven uit de doden zich nóg eens heeft geëst in de gang van het leven van deze mensen. Toen God door Elisa de vrouw — reeds weduwe — met haar zoon had gered van de komende hongersnood, door haar in den vreemde te sturen. Een heel ding voor haar en haar kind. Niettemin, ze hadden het gedaan naar het Woord des HEREN! En niet voor niets. Die hongersnood is ook inderdaad gekomen, 7 van de 12 van Jorams regeringsjaren! De entourage van 2 Kon. 4, zowel het begin als het slot, zullen ons wel wijzen naar die honger. Misschien niet zo'n felle ramp als in Achabs dagen, maar dan toch wel een slepende ziekte tijdens Jorams regering. En een appèl voor vorst en volk die de dienst aan de HERE naar Jerobeams model hadden gelijkgeschakeld met het welvaarsstreven. Con-junctuurpolitiek met aangepaste godsdienst, zogezeid. Het moet toch wel een zaak zijn geweest die aan Joram knaagde: 7 van de 12 jaar van zijn regering, en dat ondanks dat economie en godsdienst aangepast waren aan de 'eisen van de tijd'!

Het treft — zeggen wij — juist zo dat deze vrouw nu, aan het eind van haar verblijf in den vreemde zich tot de koning — hoogste rechter! — wendt ter zake van haar huis en haar akker. Deze vrouw, geheel gestempeld door de trouw aan de HERE ten leven!

Interesse is nog geen bekering

Niemand mene dat Joram onverschillig was voor alles wat Elisa gedaan heeft! Hij informeert immers bij diens vroegere knecht Gehazi. Maar is het toevallig, dat hij wèl spreekt van 'alle grote daden die Elisa verricht heeft', doch juist vermijdt de naam van de HERE te noemen? Had het 'zo spreekt de HERE' in al Elia's werken onduidelijk geklonken?

Alle eigenwilligheid voor God heeft iets tweeslachtigs

Het kán heus, wèl geïnteresseerd, zelfs onder de indruk zijn van alle wonderen en tekenen, en tóch niet hóren! Onwillekeurig denken we hierbij aan precies hetzelfde, dat gebeurde toen Christus zijn krachten deed. Ontzetting, verbazing, lóf, en tóch... tenslotte verwerping! Dat kán dus: horende tóch niet horen, en ziende blind zijn! En dat is niet iets dat óver een mens komt, — dat is een zaak van tóch met je hárt nèt langs het appèl van de HERE heenschieten! Ziende blind! Inderdaad, júist dan — toevallig, zeggen wij weer, maar de schrijver legt duidelijk verbanden! — júist dan, als Elisa het verhaal doet van Gods levend maken van een dode, krijgt Joram stante pede het zichtbaar bewijs onder ogen. Daar komt die vrouw met zoon, en ze komt nog voor de koning ook!

Bij dat onderhoud — of de vrouw zich dat alles bewust geweest is, blijve in het midden — kréég Joram toch een getuigenis van de kéus die voor hem lag tussen dood en leven. Eerst: het verhaal van de geboorte van deze jongen: leven uit de dood. Het relaas van zijn opwekking: leven uit de doden. En dán nog eens in alle simpelheid: Gods aankondiging van de honger, haar vreemdelingschap, door Gód bevolen. D.w.z. de sluipende dood in Israël door Gód gezonden! Maar óók: Gód heeft haar gered en bewaard. De HEER be-waart de ziel die Hem bemint, maar Hij verdelgt wie Hij goddeloos bevindt. Een simpel verslag, maar voor deze man: een uiterst appèl! Want Joram, Achabs zoon, wist van

dood en leven van de HERE: zijn vader (1 Kon. 22), zijn broer (2 Kon. 1), zijn eigen periode (2 Kon. 3, 5, 6, 7). Zal hij deze simpele getuige van dood en leven nu hóren?

't Gebod doen is niet altijd gehoorzaamheid

Ongetwijfeld heeft Joram deze vrouw recht gedaan. En zo gedaan naar de wet van God. Hoe zuinig is de HERE niet juist op zijn kinderen die het zwaar hebben! In wet èn profeten! Neen, wat dát betreft, — als hoogste rechtsinstantie heeft Joram het request van de sunemietische goed behandeld. We lézen trouwens van hem ook niet van willekeur als bij Achab. En tóch houdt ook nu de eigenwilligheid die niet ónverschillig is, haar karakter. Hij doet naar Gods gebod. Maar laat zichzelf niet de band van dat verbond aanleggen! Dat kan dus óók. Alle doen van de wet, hoe goed en terecht ook voor de naaste, is nog géén gehoorzaamheid. Iets om — genuanceerd alstublieft! — eens over na te denken in onze tijd van medemenselijkheid. Daarin zit iets goeds. En toch kán het tegelijk de praktijk van vluchten voor God betekenen. En dus de afwijzing van Gods zoeken: mijn zoon, geef Me uw hárt. Of zoals de wat stramme zin van de catechismus het zegt: wat voor God aangenaam is, góed werk, is wat náár Gods wet ja, maar ook uit gelóóf geschiedt! Ook hier geldt tenslotte: was uit het geloof niet is, is zonde (Rom. 14:23). Daarom is wat Joram nú nalaat veelzeggender dan al wat hij doet. Hij houdt zijn hárt ver van de God van Elisa. Hij gaat tenslotte zèlf niet in op het appèl van de HERE. Hij reageert óók niet op dit getuigenis. En dat is, ondanks alles waar die vróuw voor danken kon, voor hemzèlf fataal.

Zo maakt Joram zèlf los wat volgt in hfdst. 8 en 9. Is dit niet tot ons en anderer onderricht geschreven, júist inzake Góds claim in de 'dingen van de dag'?

K. B. Holwerda - Doorn

KERKELIJK *Leven*

„Theologie van de Revolutie”

Toen onlangs een hoogleraar van een misie naar Zuid-Amerika terugkeerde verklaarde hij dat de politieke en maatschappelijke toestanden, die hij daar had aangetroffen, hem opnieuw hadden overtuigd van de behoefte aan een „theologie van de revolutie”. De vraag wat de geest en richting en de inhoud van deze theologie zouden moeten zijn nu daargelaten, intrigeert ons voorlopig de vraag wat hij en anderen toch met zulk een 'theologie' van de revolutie op het oog hebben. Dat spreken over zulk een theologie van de revolutie staat niet op zichzelf. Men hoort meer van dergelijke verbandingen. Men denke slechts aan de theologie van de samenleving, welke laatste ondermeer de vroeger zo geheuten sociale ethiek omvat. Trachten we dit spreken van een theologie van de samenleving, van de revolutie e.d. te ontleden, dan is het duidelijk dat men het oog heeft op bepaalde onderdelen van de wetenschappelijke theologie. Misschien is het juist te zeggen dat degenen, die zo spreken een theologische wetenschap op het oog hebben.

Nu is het nog altijd niet helder wat men onder theologie verstaat. Want het is merkwaardig dat het de theologen, die zich vandaag over de revolutie, de samenleving, de sociale, economische, politieke verhoudingen en nog veel meer gaan 'bezinnen', zo sporadisch aan zelfbezinning toekomen en zich zo zelden grondig rekenschap geven van de vraag: wat zijn we eigenlijk aan het doen? Wat is nu eigenlijk het veld van onderzoek, dat wij als theologen onderzoeken? Waar liggen de grenzen van dat veld van onderzoek, wat ligt nog binnen, wat ligt buiten ons terrein?

Het wil mij voorkomen dat de verwarring tamelijk groot is.

De theologen van de Vrije Universiteit, de Nederlandse regering en Cambodja

Zo bracht Trouw op zaterdag 23 mei het volgende berichtje:

„In de loop van deze week is ook een protest inzake Cambodja aan de regering gezonden van de zijde van hoogleraren, leden van de wetenschappelijke staf, studenten en overig personeel van de theologische faculteit van de VU. Het besluit daartoe is op een algemene vergadering van de faculteit op 13 mei genomen.

Zij protesteren tegen het begrip dat de Nederlandse regering meent te moeten hebben voor militaristische en semi-militaristische stromingen in de V.S. en in de regering van de V.S. Zij dringen er bij de Nederlandse politieke partijen op aan de Amerikaanse vredesbesprekingen naar vermogen met woord en daad te ondersteunen. De Amerikaanse ambassadeur in Den Haag is door hen van de inhoud van deze motie op de hoogte gebracht.”

Al degenen die tezamen de theologische faculteit van de Vrije Universiteit uitmaken hebben met elkander een protest aan de nederlandse regering gezonden inzake de verklaring van premier De Jong, dat de regering begrip had voor het optreden van de Verenigde Staten in Cambodja. Het feit dat theologische hoogleraren, medewerkers en studenten dat protest opstelden, en ter kennis brachten van de regering en de Amerikaanse ambassadeur in Den Haag maakt dat protest met z'n uitspraken en de gronden daarvoor nog niet tot een wetenschappelijke en theologische aangelegenheid. Zo'n protest zou in elke faculteit kunnen zijn opgesteld. Doch ook dan zou zulk een protest, zou het waarlijk wetenschappelijke allure hebben, op wetenschappelijke wijze moeten zijn tot stand gekomen, na wetenschappelijke analyse van de politieke, staatkundige, militaire situatie in Zuidoost-Azië en op grond van een reeks wetenschappelijke argumenten. Tot zulk een wetenschappelijke analyse, diagnose en prognose is een theologische faculteit uit de aard der zaak onbekwaam. En indien er onder de protesterende leden van deze faculteit al hoogleraren, wetenschappelijke medewerkers of studenten zijn die tot een wetenschappelijke beoordeling van de situatie in Cambodja wel in staat zijn, dan ontlenen zij hun bekwaamheid en dus hun bevoegdheid niet aan het feit dat zij de theologie beoefenen, doch aan een kennis die van andere aard is.

Dit optreden van het gezamenlijke personeel van de theologische faculteit heeft noch met de wetenschap in het algemeen, noch met de theologie in het bijzonder van doen. Hier heeft de schoenmaker vergeten zich bij zijn leest te houden. Tot dit optreden was de faculteit niet geroepen, niet bekwaam en bij gevolg onbevoegd. Hier handelde een groep van mensen, die het feit dat zij een groep vormen misbruikten om als een pressure-group op te treden in politieke zaken; als een groep, die haar werkelijke of vermeende macht in de waagschaal werpt om de nederlandse regering en het Amerikaanse gouvernement onder druk te zetten; en bovendien om andere groepen van mensen uit te lokken zich bij dat protest aan te sluiten, de publieke opinie te beïnvloeden en een publieke beweging op gang te brengen.

Een misplaatst roepingsbesef

Toch wil het mij voorkomen dat het geen toeval is dat dit initiatief, dit protest en de daaraan voorafgaande besluitvorming juist kwam uit de theologische faculteit.

Immers de theologie en de theologen hebben vanouds, zij het uit verschillende overwegingen, de mening gekoesterd dat uitgeroepen zij geroepen waren als leiders van de publieke opinie, als vormers van het volksgeweten op te treden. Zij meenden dat zij beschikten over de middelen dat volksgeweten te vormen, de openbare mening voor te gaan en de volksbeweging op gang te brengen en op gang te houden in de door hen gewenste richting.

Reeds eeuwenlang hebben velen van haar beoefenaars gemeend dat de theologie zo iets was als de regina scientiarum, de koningin der wetenschappen, dat de overige wetenschappen aan de theologie de religieuze vooronderstellingen en beginselen voor haar arbeid aan 'de' theologie moesten ontlenen. In die vorm wordt dat vandaag wel door niemand meer gesteld, maar de zaak is gebleven: theologen zijn dikwijls behept met de gedachte dat hun wetenschap in het geheel der wetenschappen en in de menselijke samenleving een eersterangs plaats heeft.

Vraagt men waar deze arrogantie van de

theologie en deze eigendunk van theologen vandaan komt, dan is het antwoord niet ver te zoeken. Hoe dan ook, alle christelijke theologie heeft altijd weer met de Bijbel van doen, en de studie van de talen waarin de Heilige Schriften ons zijn overgeleverd (het hebreuws en het grieks) neemt in de beoefening van de wetenschappelijke theologie een belangrijke plaats in. In de kerk kan alleen de theoloog de Bijbel in de 'grondtekst' lezen. Tenminste hij behóórt dat te kunnen. En dat heeft vanouds de gedachte doen post vatten, dat de 'eigenlijke' (!), dat is de hebreuwse en de griekse Bijbel een gesloten boek is dat pas door de theoloog kan worden ontsloten en dat slechts door hem als 'vakman' aan de onkundige en onbevoegde man uit het ongeletterde volk, de leek, kan worden vertolkt. En op deze wijze heeft in de voorreformatorische kerk de 'geestelijkheid' als vertolkster der Schriften een machtspositie opgebouwd, die de 'leken' in afhankelijkheid hield.

De reformatie heeft aan die heerschappij een einde gemaakt. Zij heeft het algemeen menselijk ambt der gelovigen weer ontdekt en in ere hersteld. Zij ontdekte dat de Heilige Schriften niet wetenschappelijke geschriften zijn, die eerst door popularisering en vertaling in de taal van de gewone man toegankelijk werden voor de laatste. Al evenmin bleken de Heilige Schriften geheimschriften te zijn, die slechts verstaanbaar waren voor een kleine kring van ingewijden. Integendeel: God de Here had van het begin der wereld tot de zijnen, boeren en burgers, gesproken in de gewone en voor jan en alleman verstaanbare taal van het dagelijkse leven: de verborgenheid des Heren, zijn heilgeheimen, zijn niet voor geleerden en mystici, maar voor degenen, die Hem vrezen. Psalm 25:14. En de Here Jezus Christus dankte juist de Vader, dat Hij zijn goede raad tot behoud voor „de wijzen en verstandigen” verborgen had, maar juist aan „de kinderen” geopenbaard. Matth. 11:25. De typisch religieuze kennis, de geloofskennis wordt aan ons niet door enige academische wetenschap, ook niet door enige wetenschappelijke theologie overgedragen. Zij wordt ons deel door de Heilige Geest, die daartoe gebruik maakt van de Heilige Schrift en de kennis der Schriften, die ons in de gemeenschap der heiligen wordt medegedeeld.

Deze reformatorische inzichten werden spoedig weer overwoekerd. Zo ging het telkens in de geschiedenis: „Uw heilig volk heeft het slechts een korte tijd bezeten.” Jes. 64:18. En de gedachte dat de theologie aan haar beoefenaar een bijzonder inzicht geeft in de (in de Bijbel geopenbaarde) wil van God is in onze tijd weer met kracht komen opzetten. We signaleerden haar in het boekje van professor Kuitert: „Verstaat gij wat wij leest?” en we gaven een weerlegging in ons antwoord: „Verstaat prof. Kuitert wat hij leest?” pag. 5-11.

En dat zit er achter wanneer men vandaag poneert dat er dringend behoefte is aan een 'theologie van de revolutie'. De zaak is nl. dat de vraag leeft of het tot een revolutionaire omkering van de menselijke samenleving moet komen? Sociaal, economisch, politiek, staatkundig, in de ethische en seksuele relaties en 'structuren'? En indien ja, lang welke wegen en door welke middelen? Door geweld of door geweldloosheid? Welnu: op deze en dergelijke vragen dient de theologie zich te bezinnen, daarop haar studies te richten, op wetenschappelijk verantwoorde wijze de antwoorden te geven.

Als het wáár is dan betekent dat voor een christelijke, een bijbelse, een schriftuurlijke theologie dat zij het antwoord moet zoeken en vinden en geven op de vraag: WAT ZEGT DE SCHRIFT?

Die vraag is goed: Wat zegt God in Zijn Woord?

G. Visee - Kampen

Maar het is een vergissing te menen dat het antwoord op die vraag in de eerste plaats of uitsluitend zou kunnen worden gegeven door enige theologie of door enig theoloog. Want de Schriften zijn aan de gemeente gegeven, aan al de heiligen, beoefenaars van wetenschap of niet, zijn de woorden Gods toebetrouwd. Zij moet met deze vragen bezig zijn eventueel. En bij het vinden van het antwoord kunnen en mogen theologen handen spandiensten verrichten. Waarom zouden zij niet hun gaven gewillig en met vreugde ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten aanwenden?

Maar géén heerschappij.

„De kerk en ...”

Wanneer we nu eens in plaats van 'de theologie van de revolutie' spraken over „de kerk en de revolutie” — dan zou dat toch in elk geval een verbetering betekenen. Als het de bedoeling is de vraag te stellen en te beantwoorden: „Wat zegt de Bijbel er van?” dan is in elk geval de kerk er eerder aan toe een antwoord te geven dan de theologie. Immers niet aan de theologie zijn de woorden Gods toebetrouwd om deze te vertolken; wel aan de kerk.

Alleen — we komen er op deze wijze niet uit.

Immers het is, dat vooreerst, de vraag maar wat onder 'de kerk' te verstaan is. Voor de bijbellezer is dat niet zo moeilijk. De kerk in Corinthe was die concreet aanwijsbare gemeente, waaraan Paulus zijn brieven schreef, bestaande uit concreet aanwijsbare personen met hun gezinnen: Crispus en Gajus en Stephanas; een man, die in ernstige zonden leefde en sommigen, die leerden dat er geen opstanding was. De kerk in Rome was niet anders: ze bestond uit levende mensen, die de apostel levend voor de aandacht stonden toen hij z'n brief schreef en die hij een voor een met name noemt en groet. Rom. 16: „... de gemeente van Christus was voor de apostel niet onpersoonlijke massale macht, die hij in de wereld tot werking wil zien komen; zij is hem een heilige gemeenschap van mensen, ieder met eigen persoonlijkheid en met eigen genadeleven voor de Here en voor zijn gemeente.” (J. C. Sikkel).

Dat is de kerk.

Maar als men hoort spreken van „de kerk en de revolutie” dan denkt niemand aan die levende uit concrete mensen bestaande gemeente, doch dan bedoelt men zulk een onpersoonlijke massale grootheid. En als deze anonieme onpersoonlijke macht spreekt, dan zwijgt in feite de gemeente, de vergadering der mondige gelovigen, en dan spreken de machten, die deze gelovigen zeggen te vertegenwoordigen: een bisschop, een paus, een algemeen of provinciaal concilie, een synode. In feite weer de theologen, die ondanks de verleende inspraak in feite de hoofdrolspelers zijn op zulke samenkomsten, die misschien wel kerkelijke vergaderingen maar zeker niet de gemeente van Christus zijn, ook niet haar organen, ook niet haar stem. Het is eenvoudig belachelijk te menen dat in of door zulk een synode of concilie of raad van kerken „de kerk” zou gesproken hebben. Integendeel in al deze georganiseerdheden is juist zij tot zwijgen veroordeeld. Zij draait alleen op voor de kosten. En in feite blijft het „de theologie van de revolutie” of iets in die trant.

Moet de kerk spreken ...?

De vraag laat zich niet onderdrukken: Moet „de kerk” spreken? Als we het Woord van God raadplegen, dan is het duidelijk dat het antwoord ontkennend moet zijn, als men onder 'kerk' een of ander 'bizonder' ambtsdrager van de kerk verstaat of een kerkelijke vergadering, een concilie, een synode, een raad. De Bijbel kent eenvoudig die grootheden niet als organen, die de kerk legitiem vertonen, zichtbaar maken of vertegenwoordigen. Het zijn in feite anders niet dan instanties, die de echte kerk, de gemeenschap des Heren, usurperen en zich wederrechtelijk haar naam en haar macht toeëigenen.

Moet de kerk spreken ...?

De vergadering der gelovigen?

De veelszins gescheurde kerk?

Laten we voorop stellen dat de wereld waarlijk niet op dat spreken van de kerk zit

te wachten. In de tijd na de tweede wereldoorlog hebben heel wat kerkelijke instanties encyclieken, bullen, brieven, herderlijke brieven, uitspraken van concilies, verklaringen van synoden enzovoort losgelaten. Over alles en nog wat. Over de politiek, de vakbonden, de seksuele hervorming, het gebruik van voorbehoedmiddelen inclusief de pil, de wapening, de conventionele en de niet-conventionele, de rassensrijd, de apartheidspolitiek, de transformatie van de samenleving oftewel de revolutie, over de ontwikkelingshulp, enzovoort. Maar nooit leest men dat iemand in de Verenigde Naties, enig staatspresident, minister, volksvertegenwoordiger, politicus nu eens zijn dankbaarheid uitsprekt dat „de kerk” verlossende en bevrijdende woorden gesproken heeft: gelukkig! Het is de vraag of er buiten de kerk van al die oekasen eigenlijk wel nota genomen wordt. En het is ook de vraag of het binnen de kerk anders is. De doorsnee kerkganger weet er niets van. Het integreert en interesseert hem nauwelijks: hij heeft meer belang bij een goede preek.

Maar moet de kerk, die concrete aanwijsbare vergadering der gelovigen nu het antwoord geven op de grote levensvragen? Zich uitspreken over de transformatie van de structuren van de samenleving? Over de fusie van vennootschappen, fabrieken, bedrijven? (Krommenie?) Over lonen en prijzen? Over landhervormingen in Iran, in „het land dat God vergat” — Zuid-Amerika; over de republiek van de Zuid-Molukken; over de vrijheid van de Papoea's in Nieuw-Guinea, pardon in West-Irian; over de apartheidspolitiek in Zuid-Afrika en Rhodesia; over het vraagstuk van de Palestijnse vluchtelingen, over de kwestie van de ontruiming van de sinds de laatste oorlog door Israël bezette arabische gebieden; over de oorlog in Vietnam; over de Amerikaanse interventie in Zuid-oost-Azië en over de Russische interventie in het Midden-Oosten, door de hulp aan Egypte? Over lonen en prijzen?

Waarom wel over het een en waarom niet over het ander?

Indien de kerk, de echte, de concrete gemeente des Heren over al deze onderwerpen zich bezinnen, studeren, zich uitspreken moet dan moeten deze zaken in de prediking en op gemeente-avonden aan de orde komen. Waarom zou de kerk in Amsterdam zich dan niet eens uitspreken over de Damslabers en de krakers, over de bouw van misschien nog eens een tunnel onder het IJ, een metro, of ook over de vraag van de prioriteiten: wat voorrang behoort te hebben: de bouw van een stadhuis of de woningbouw.

Niemand zegge dat we de zaak overtrekken en belachelijk maken. Want er is onder al

deze vraagstukken niet één of het heeft zijn menselijke kanten en houdt met het menselijk leven, waarvoor men „de kerk” verantwoordelijk acht, verband.

Intussen: hoe zou een gemeentevergadering op al deze en dergelijke vragen kunnen ingaan? Haar ontbreken in verreweg de meeste gevallen de mensen en de middelen om deze zaken naar behoren te lijf te gaan. En tien tegen een: wanneer er in haar midden een man of vrouw is, bekwaam om licht over één dezer onderwerpen te ontsteken — of deze windt heel zo'n gemeente eenvoudig om zijn duim.

Wat zegt de Schrift?

Raadplegen we de Schrift, dan zegt zij over zulk een bemoeienis van de vergadering der gelovigen — let wel: van deze — met de vraagstukken der wereld niets. Zij is geroepen samen te komen tot de prediking van het Woord Gods, het evangelie van Christus, bij doop en de maaltijd des Heren; de gemeenschap in de Heer te beoefenen; zich onbesmet van boze werken der wereld te bewaren; door het woord van de Here Christus te getuigen en als men naar dat woord door een christelijke levenswandel trachten de anderen voor Hem te winnen. Maar nimmer draagt de Schrift de vergaderde gemeente of haar dienaars op parolen uit te geven voor de destijds staatkunde en sociale vraagstukken als de slavernij.

Niet, dat het Woord Gods voor de menselijke samenleving geen betekenis heeft. Dat is de kwestie niet. De wet van Mozes en de prediking der profeten bemoeien zich met alles, met name met de zonden van vorsten en volkeren. Niet anders staat het met het Woord van Christus en de apostelen.

Het is dan ook vrij goedkoop in gesprekken, toespraken, herderlijke brieven, brieven en synodale uitspraken een en ander aan te halen over „de bewogenheid van Israëls profeten”, „het opkomen van Jezus voor de sociaal verdrukten”, maar dat zijn meestal niet meer dan kreten. En dáár ligt het probleem niet. Het probleem is: Waar gebiedt de Heilige Schrift de kerk, dat is de vergadering der gelovigen of haar ouderlingen en diakenen, laat staan theologen namens haar, zich te werpen op de nationale en internationale samenleving?

Op die vraag moet het antwoord negatief luiden.

En juist hier had de bezinning van 'de' theologie en van 'de' kerk d.w.z. van hen, die voorgeven haar mond te zijn, moeten beginnen.

Op dit punt beëindigen we onze eerste verkenning.

Vacantie

Je vraagt je wel eens af: hoe leefden onze voorouders eigenlijk zonder vakantie? Zeg zo'n drie, vier eeuwen terug — misschien nog dichterbij. De vrouwen leverden gemiddeld per jaar een kind af, als u de kerkelijke doopboeken geloven wilt; ze waren dus of blijde moeder of in blijde verwachting, maar altijd „blij”. De mannen maakten werkdagen van tien, twaalf, veertien uur, de zaterdag meegeerekend. De kinderen gingen enkele jaren naar school en deelden dan in de arbeidsplicht: moesten meehelpen „de monden open te houden”, zoals dat een tikje geflatteerd en paradoxaal heette. Het was niet zonder grote oorzaak dat de overheid erop stond, dat de kerken op tweede feestdagen diensten hielden: die kon geen orde garanderen wanneer het volk twee dagen achtereen vrijaf had, zonder kerkelijke plichten.

Met zulke gezinnen en zulke belaste men-

sen is het haast ondenkbaar, dat ooit vakantie werd genoten. Het uitgaan was alleen voor de zeer welgestelde en zeer kleine gezinnen mogelijk — indien over voldoende personeel en comfort kon worden beschikt.

Als ik aan mijn kinderjaren denk (nog echt geen eeuwen geleden en het ouderlijk gezin was niet zeer welgesteld en niet zeer klein) dan zijn mijn beste herinneringen verbonden aan „een dagje uit”. Kolossaal wat een feest was dat, eenmaal per jaar! In het barre noorden van ons land was een van de weinige vacantiestoelen het landgoed Vogelsangh State bij Veenklooster. Vader huurde een of meer tentwagentjes, naarmate het gezin groeide, elk compleet met paard en koetsier. Samen reden wij in grote opwinding naar het buiten, waar we een dag wandelden, speelden, renden, brood aten, limonade dronken, gilden, stoeiden en de bloemetjes buiten zetten. Het

was me het dagje wel: met z'n allen naar de speeltuin. En daar kon je een half jaar op leven. De rest van het jaar had je genoeg aan de voorpret van het volgende dagje uit.

—o—

Kom daar vandaag eens om. Bijna elke dienstbetrekking biedt onder meer zoveel weken vakantie, inclusief een speciale vakantie-uitkering, die zo maar in de vier cijfers loopt. Voor de hogere inkomens wordt dat vakantie-geld op slag voor 45% wegbelast (die hebben het waarschijnlijk minder hard nodig) maar voor de gemiddelde en lagere inkomens is het een hele hap. Daar kunnen veel gezinnen weken van uitgaan — en ze doen het ook.

En die maatschappelijke verschijnselen hebben hun goede en hun kwade kant. Al geef ik toe dat de maatschappij over het geheel genomen bepaald niet gelukkiger leeft dan vroeger zonder al die sociale voorzieningen — de fijnproevers, die Gods hand achter al die geschenken zien, kunnen er toch iets moois van maken. En dat zou ik maar doen, als ik u was.

Het doet niet veel ter zake waar u naar toe gaat. Hoofdzaak is, dat u de tredmolen voor enkele weken ontloopt en dat u tijd hebt om de wereld eens fris en nieuw te bezien. Het voortzetten van uw nederlandse leefwijze, kleding, voeding, dagprogram in een ver, duur land is een ongemak, dat geen vakantievreugde oplevert. Beter is het uw leefwijze te laten afhangen van het land, waar u als gast vertoeft; idem uw rusttijden, uw maaltijden, uw dagprogram.

De voorbereiding is al voorpret en biedt tevens de garantie voor een hoog rendement van uw verlofdagen. En dan: Alles mitmachen! Al biedt men u in Oostenrijk soep, van een volwassen tennisbal getrokken — u laat ze niet staan. En eet men in Italië nu twee of drie warme maaltijden per dag — u kunt zich beter aanpassen dan uw gastheren te smeken om aardappels met doperwtten en gehakt. En trouwens: waarom altijd aardappels? Vincent van Gogh is beroemd geworden om zijn aardappeleters — Nederland hoeft niet meer.

—o—

Eigenlijk is het zo heerlijk, je eigen omgeving te ruilen voor een nieuwe, een tijdelijke omgeving. U kunt zich — in een hotel, een pension, een kampeerbedrijf — toch niet op uzelf houden, van wat staat of kwaliteit u ook bent; u doet er goed aan een vriendelijk woord te wisselen met de mensen, die onder hetzelfde dak logeren, die hetzelfde museum bezoeken, of van dezelfde kok eten. Daar zijn veel pourparlers, kletspraatjes zagezegd, die vergeten kunnen worden, maar die uw naaste geen kwaad doen. En bovendien — onder die vele kleine, vluchtige contacten blijven altijd enkele verhoudingen over, zij het voor een dag, een week of ook voor latere correspondentie; soms voor wederkerige bezoeken, ja soms leidt dit tot gezamenlijk vakantiehouden, en een enkele maal tot levenslange vriendschappen. Elf jaar geleden ontmoetten wij bij Aabenraa een familie, trachtten na enkele wederzijdse vriendelijkheden tijdig af te koppelen, maar zijn tot op de huidige dag nolens volens dikke vrienden. De pogingen tot afkoppelen zijn nu van weerszijden gestaakt. En denkt u dat dit alles is? Laat me u dan iets van onze momentelijke vakantie mogen verhalen.

—o—

De eerste dag eindigde in Oberhessen, waar we ontvangen werden door een vriendelijke oude dame, wier grootvader in 1854 het huis met inboedel kocht van een familie, waaruit onze voorouders stamden. Kunt u het volgen? Er was niets gewijzigd, vertelde ze; in het forse huis hing nog de sfeer uit de jaren

D. W. L. Milo - Vierhouten

1700-1850, er hingen zelfs nog portretten die ook in ons bezit zijn! Voelt u dat de vakantie goed inzette? Wij gevoelden ons verbonden met ons voorgelacht, weliswaar een duitse tak, maar dat is niet ongewoon voor wie neerlands bloed door de aderen vloeit, van vreemde smetten vrij. — De tweede dag, in dezelfde omgeving doorgebracht, is een afzonderlijk artikel waard; daar hoort u meer van. — Dan een bezoek aan de duitse autoriteit van het jachthoornblazen, een Oberförster, die en passant het conservatorium had afgelopen. Een verrukkelijk gesprek over jachtmuziek, jachtetikette en het onderwerp Hege und Pflege. — Vervolgens een visite bij een ver verwijderd familielid — een vorig jaar aldaar ontdekt. Weet u hoe zo'n ontdekking gaat? We zien de familienaam, zij het verbasterd, op de gevel van een onderneming staan en vragen de eigenaar te spreken. Vertellen hem, dat wij voorouders van zijn naam hadden, die omstreeks 1700 uit die omgeving naar Nederland zijn vertrokken en dat we nu op zoek zijn naar hun nazaten. Daarvoor ben je bij een Duitser op het goede adres: die weet meer van zijn Sippschaft dan wij van de hele sibbekunde. Hij vroeg dus: noem eens wat voornamen? Wij: Kurt, Sigismund, Conrad, Salentin... Lass doch, zei hij prompt, we zijn al familie! Een handdruk en we werden meegesleurd naar zijn woonhuis, moesten met zijn gezin kennis maken. Begrijpt u dat zo'n bezoek dit jaar even moest worden herhaald? — Verder een bezoek aan het jachtslot Kranichstein bij Darmstadt, dat als een vorstelijk museum is ingericht. Alleen voor ingewijden. — Daarna snel van west naar oost gereden om tijdig voor de Zondag in Memmingen te zijn, waar we goede herinneringen hebben aan de Belijdeniskerk. Een telefoontje ging ons vooruit: de hotelhoudster tegenover de kerk beloofde ons binnen te laten, hoe laat we ook zouden aankomen. — 's Zondags een kostelijke preek: het was pinksteren. De predikant wist maar twee punten om het werk van Gods Geest te tekenen: in het trouw onderhouden van woorddienst en sacrament en (schrik niet) in het dragen van vruchten des Geestes als vergevingsgezindheid, vriendelijkheid, nederigheid. U verstaat toch dat wij na afloop graag met de kleine groep broeders en zusters deel namen aan het avondmaal? En als u dat niet verstaat — och, denk er dan nog eens vriendelijk over na.

Zo. Wilt u het vervolg nog horen? Op doorreis in het mooie en sympathieke Oostenrijk thee gedronken nabij het dorpje Nassareit. Herkent u de naam Nazareth? Toen ik aan de ronde kroegtafel aanschoof hadden twee oostenrijkse jagers mijn jachthoed al te pakken: die droeg het lidmaatschapsbewijs van de vereniging Het Reewild, en een duitse onderscheiding voor jachthoornblazen. Van welke nationaliteit we nu wel waren? De nederlandse. En of Nederland wel reeën kende? Zo'n zestien- tot twintigduizend. Niet te geloven — en of daar behalve melkkoeien nog ander wild leefde? Jawel en het roodwild is er van heel wat beter kwaliteit dan de geweiën, die hier aan de muur hingen. Sicher, verontschuldigen de jagers, maar hier hingen alleen bergherten; de bosherten zijn er veel beter! We wisten het en de naam Romintin viel: het gebied, waaruit wijlen prins Hendrik zijn prachtige herten naar Nederland haalde.

Een uur later reden we over de machtige Europa-brug die ons, hoog door de bergen, van Oostenrijk naar Italië bracht. Dan een avond in een Tyroler hotel; beneden ons een feestavond van jodelende en hakkenklappen-

de Tyrolers — wat een vreugdescheppers zijn me dat! Daarna een paar schone dagen in Ortisei: een bergdorpje in Zuid-Tyrol, waar bijna huis aan huis houtsnijwerk wordt vervaardigd door merkwaardig knappe mensen. Souvenirs en kitsch genoeg, maar ook religieuze kunst, ook schone kerkbeelden worden op bestelling geleverd; en — hier en daar — zéér schone kunst. Schaakspelen, waarbij elke pion als een ruiter op een steigerend paard is uitgebeeld; maar dan ook schaakspelen van duizenden guldens en daar moet je goed voor kunnen schaken, lijkt me. Wist u, dat diverse nederlandse beeldhouwers in Ortisei een stuk van hun opleiding hebben gehaald? En herinnert u zich dat u Ortisei (Sankt Ulrich) telkens hebt gezien op de televisie, toen daar onlangs de olympische skiwedstrijden werden gespeeld? U moet natuurlijk geen last van duizeligheid hebben, als u op al die smalle bergweggetjes van de Dolomiten wilt rijden, die bar en boos op meer dan tweeduizend meter liggen te kleumen in de sneeuwstorm — terwijl het beneden al heerlijk kan zijn.

Nu zitten we al een paar dagen in Sankt Leonhard. In een leuk familiehotelletje, waar we natuurlijk weer bekende Nederlanders aantreffen — zelfs Opbouwlezers. De wereld is klein, Nederland is groot. We zijn vanmorgen, samen met synodale broeders, gaan kerken in Merano. Dertig kilometer voor een goede lutherse preek is niet teveel. Alleen de organist is een naarling: die begon vorig jaar met 24 maten uit Mendelssohns G-dur prelude, om dan in het moeras te verdwijnen en er weer uit te klimmen met een gezangmelodie tussen zijn tanden. En verdraaid, laat hij dat vandaag weer net zo doen! Een misdadiger komt altijd naar de plaats van het misdrijf terug.

—o—

Ziet u, dat is zo onze vakantie en wie weet wat er nog komt. Ieder doet het maar op zijn manier. Ieder zingt zoals hij gebekt is, maar met wat les en studie gaat men beter zingen. Ieder kan vakantie houden door te reizen en in het buitenland te verblijven; maar met wat voorbereiding, aandacht en zo kunt u er wellicht veel meer van maken. Want reizen en vertoeven zijn geen doel maar middel. En ga liever niet in het hoogseizoen, wanneer alle man van neerlands stam uitgaat. Het voor- en naseizoen zijn veel mooier en rustiger.

En neem niet alles mee. Neem niet iedereen mee. Laat uw zorgen thuis — u vindt ze later wel terug. Vergeet uw problemen, ze lopen niet weg, soms lossen ze zichzelf op. En bouw geen torens van Babel. Er zijn kampeercentra, waar Nederlanders tent aan tent wonen en 's avonds Kalverstraatje spelen.

Doe niet mee. Er zijn Nederlanders, die buitenslands met toeters, feestneuzen en mutsen lopen. Doe niet mee. We spraken hier eens openhartig over met een hotelhouder in Monschau — een nette vent. Hij zei: zo iets komen we te boven, want we weten dat ze straks weer vertrekken; aber nétte Leute sehen sich wieder. Veel nederlandse families — ze staan er internationaal om bekend — gaan in meervoud, zo niet in veelvoud, uit. Ze klitten aan elkaar, spreken hun eigen taal, houden hun eigen moppenrepertoires bij, eisen hun eigen menu, nemen samen „een stukje Holland" mee. Stom, want ze hadden goedkoper thuis kunnen blijven. Doe niet mee.

Wanneer u luistert en nieuwe contacten zoekt en indrukken opdoet (waar tegenover u ook eens uw lichtje moet laten schijnen — daar zit een ander vaak op te wachten) en wanneer u ogen en oren en hart wijd open zet — dan bent u „een dagje uit", waar u een jaar op kunt teren. Dan slaat uw goedbestede vakantie neer in uw leven en kristalliseert uit: in een verbrede kijk op uw functie in dit bestel. U krijgt nieuw plezier in uw tredmolenbaantje. U ziet uw collega's, uw broeders en zusters, helemaal nieuw: letterlijk geschenken van boven! En u bent fijn in bad geweest — kunt er weer even tegen.

Waarom China en Rusland botsen

Er kwam in september jongstleden een voorlopig einde aan de uiterst explosieve situatie in het Verre Oosten, toen premier Kosygin zijn reis naar Hanoi combineerde met een kort oponthoud op het vliegveld van Peking. Daar was een gesprek met zijn Chinese collega Chou-en-Lai gearrangeerd, waarvan het gevolg bleek, dat althans in de sindsdien verstreken maanden geen nieuwe bloedige botsingen zijn voorgekomen, aan de eindeloze gemeenschappelijke grens, bij de Amur- en Ussuri-rivier, of in de provincie Sinkiang.

Enkele aspecten van de zo gespannen verhouding betreffen de ideologische kloof. Een korte typering van de beide systemen, het Sowjet-Communisme en het Maoïsme, is hier wel op z'n plaats.

Rusland: hoe dan ook

de status quo handhaven

Curieus genoeg kan men stellen, dat het Sowjet-systeem tot de meest conservatieve ter wereld behoort. Binnen de Russische invloedssfeer dient de bestaande situatie met alle middelen gehandhaafd te blijven. Het lot van de Tsjechen in het jongste verleden illustreert dit duidelijk. Van het driemanschap in het Kremlin. Kosygin, Podgorni en Breznev, valt nauwelijks enige modernisering of frisse nieuwe aanpak te verwachten. De jonge schrijver Amalrik toonde dat in een (overigens nogal emotioneel uitgevallen) studie kortgeleden aan, die hij de wat bitterzoete titel meegaf: „Zal Rusland het jaar 1984 overleven?” (een 'magisch' jaartal, waarbij men denkt aan het boek '1984' van George Orwell, die daarin de totale desintegratie van de beschaving op aarde laat plaatsvinden). Hij beantwoordt de vraag ontkennend. Het verwateren van het Russische 'messianisme' sinds Lenin, de verstarring van de samenleving in een beangstigende vorm van bureaucratie, het sinds lang in de ijskast houden van het vroegere ideaal der 'wereldrevolutie', rechtvaardigen tesamen de omschrijving 'bureaucratische dictatuur' voor het Russische stelsel wel. Slechts op het terrein van de economie is een (zeer geringe) nieuwigheid getolereerd, te weten een zekere mate van winstdeling en iets meer speling voor de bedrijfsleiding. Maar de angst voor omvergoeien van het sociale en politieke bestel is voldoende, om ook op het gebied van de economie elke verdergaande wijziging af te remmen. Het blijkt uit de strenge manier, waarop men de discipline handhaaft onder de intelligentsia, pogingen tot oppositie afstraft, het werk der schrijvers (de „ingenieurs van de ziel”) dirigeert. Behalve in Oost-Europa, waar de meeste landen onder controle blijven, is er de vérgaande invloed in de communistische partij van Frankrijk, én in de meeste mini-partijtjes (die hun kans zitten af te wachten) in de V.S., het Midden-Oosten en Latijns-Amerika.

Eén recente uitspraak van Milovan Djilas, de oude bolsjewiek: „Als we over communisten spreken, hebben we 't over spookbeelden. Het communisme van vroeger is morsdood...”

Maoïsme: 'Vastbesloten

de revolutie voort te zetten'

„Wij, de Chinese natie, bezitten de geest om de vijand tot onze laatste druppel bloed te

bevechten, de vastberadenheid om ons verloren grondgebied door onze eigen inspanningen te herwinnen, en het vermogen om in de familie der naties op eigen benen te staan.” (Mao tse Toeng)

Dit felle revolutionaire geluid doet nogal eens aan de bekende blaffende honden denken. Het blijft in de meeste gevallen bij veel grote woorden, en geweldige emotionaliteit. Soms lijkt het wel, of de oude Chinese opera is herleefd, zozeer gaat men zich te buiten aan 'dichterlijke' overdrijvingen.

Sterk in de leer van Marx en Lenin (hóe die dan ook wordt geïnterpreteerd...), geen duimbreed afwijkend van het dogma van de 'klassenstrijd', zoals de vermaledijde 'revisionisten' uit Moskou doen; steeds tamboerend op het thema van de volks-bevrijdingsoorlogen door heel Afrika, Azië en Latijns-Amerika heen. Het grote schoolvoorbeeld kan voor al die volken gevonden worden in de manier, waarop Mao tse Toeng-zélf zijn overwinning in 1949 heeft bevochten. Hij heeft dat zelf nog eens samengevat in zijn 'handboek voor de revolutionaire soldaat'. De industriële en decadente landen zullen onvermijdelijk steeds meer in de knel raken tussen de reusachtige agrarische massa's op aarde. Het eind zal zijn, dat 'het Westen' tenslotte door die miljoenen „have-nots" (have-lózen) zal worden doodgedrukt...

Het is, geloof ik, wel duidelijk, dat Mao, de 'geliefde voorzitter', het in Rusland opgetreden euvel van de bureaucratiseren der maatschappij en het verebben van het echte élan uit de beginjaren, hoopt te kunnen voorkomen. Als middel daartoe acht hij blijkbaar het meest geschikt de methode, om héél China continu in rep en roer te houden, en de permanente revolutie te blijven prediken. Inderdaad wist hij aldus, mét zijn aanhang van kritiekloos-volgende jongeren, het bureaucratische systeem eronder te krijgen, maar of hij evenzeer in staat is, een alternatief systeem te ontwerpen, is een tweede. Momenteel schijnt het wel duidelijk, dat hij vrijwel over de gehele linie zijn toevlucht moet nemen tot de militaire kaders. De invloed naar buiten toe vertoont een merkwaardige scheidingslijn: enerzijds heeft Communistisch China slechts de controle over de partij van Albanië als enige regerende partij (plus een groepje nauwelijks iets betekende partijtjes in Nieuw-Zeeland, Birma, Thailand). Maar anderzijds bestaan er in vele landen groepjes van Mao-gezinden, voor wie 'Voorzitter Mao' de grote held van Nieuw Links is geworden.

Bluf of menens?

Het is moeilijk na te gaan, wie de schermutselingen van het afgelopen jaar (april-augustus) op zijn geweten heeft. Misschien is het correct, dat de Chinezen inderdaad 'begonnen zijn', althans de eerste keren. Het kan zijn, dat de Russen met de gedachte aan een aanval op grote schaal hebben gespeeld. Daar zou de factor, dat China's nucleair vermogen snel toeneemt, ook niet vreemd aan zijn geweest. Maar het alternatief bij zo'n aanval zou dan wel geweest zijn, dat tot in lengte van dagen iedere kans op een accord met Mao's opvolgers van de baan zou zijn.

Daarom is de aanpak van Moskou wellicht het beste te typeren als intimidatie.

Het daarop volgende overleg in Peking schijnt overigens in geen enkel geval tot concessies van één der partners geleid te hebben; men scheen er alleen belang bij te hebben, een eventueel afbreken van de onder-

handelingen niet in z'n schoenen geschoven te krijgen...

Typerend is, dat, blijkens een uitspraak van Breznev in Moskou, Rusland zich wél inspande, een soort „collectief Aziatisch veiligheidssysteem" op te bouwen, een gordel óm China heen dus.

Op de toenemende isolering van Rood China (men meldde zelfs conflicten met Korea!) valt slechts één uitzondering te noemen: de hervatting van de gesprekken in Warschau met de Amerikaanse ambassadeur, na een onderbreking van twee jaar (11 december 1969).

De drie soorten internationale spanning in de wereld kan men dus aflezen uit het drievoudig overleg, dat gelijktijdig plaatsvond tegen het eind van 1969: in Peking tussen Rusland en China; in Helsinki tussen de U.S.A. en Rusland; in Warschau tussen China en de U.S.A.

De grote vraag, in hoeverre een soort twee-énrelatie in de verwachting ligt, kon in het nu begonnen nieuwe decennium weleens één van de hoofdthema's in de wereldpolitiek gaan betekenen.

Conclusie:

De hypothese, dat Moskou brood zou zien in een vernietigende aanval op het prille Chinese kernonderzoek, scheen dus in het licht van de toenemende felheid der grensgeschillen niet ongerechtvaardigd te zijn. Niettemin, behalve in Lop Nor schijnen er minstens zo grote installaties te bestaan verder naar het oosten, in Haiyen, Lanchou, Paotou. Het gevolg zou dan zijn, dat men in de praktijk nauwelijks in staat zou wezen, in één klap China's nucleaire vermogen te vernietigen. Dergelijke overwegingen zullen Moskou wel wat voorzichtiger hebben gemaakt. Vooral echter ook de gedachte, dat in een werkelijke Chinees-Russische oorlog een rassen-conflict zou losbreken van zó grote omvang, dat alle moeizame pogingen van Moskou, de (tendele verloren) invloed in de Derde Wereld te herwinnen, schipbreuk zouden lijden. Mao's bewind zou in een voor de hand liggend proces van natiolale eenwording bij zo'n oorlog alleen maar zijde spinnen; zodat het winnen van een dergelijke krachtmeting over een zó immens-lang front voor de Sowjet-Unie nog weleens een dubbeltje-op-zijn-kant zou kunnen worden.

Een open conflict lijkt voorshands dus onwaarschijnlijk. Maar, en dat is de andere kant van de medaille, de steeds verder opentrekende kloof schijnt momenteel ook op geen enkele wijze te overbruggen; zelfs de bereidheid, een dergelijke brugslag te overwegen, ontbreekt, bij beide partijen.

Zaltbommel, 21 mei 1970.

H. L. Bogaard - Zaltbommel

„Jeugd tussen God en chaos”

III

De profeten zijn er niet ten onrechte

Bij een groot aantal jongeren, voornamelijk studenten, is een soms openlijke, vaak letente ontevredenheid over onze wereld waar te nemen.

De openlijke protesten, die n.a.v. de geringste aanleidingen losbarsten, richten zich tegen het zgn. establishment en tegen de autoriteiten. Tot dat establishment rekenen zij ook politieke partijen, vakbonden, kerken en universiteiten. De protesten zijn gericht tegen de verstarring op politiek-sociaal en geestelijk terrein. Deze verstarring brengt met zich mee, dat de meeste mensen die zich in 'het systeem' welbevinden, niet meer nadenken over de fundamentele beginselen en doeleinden van 'het systeem'.

Daar komt bij, dat de wetenschap zelf en de toepassing daarvan in de samenleving in een diepe morele crisis zijn geraakt. De wetenschapsman, die in de ijle hoogte van de zogenaamde waarde vrije wetenschap bezig was, werd in politieke en industriële kringen een 'onkritisch' werktuig. De louter empirische kennis der vakwetenschappen gaf geen inzicht in het geheel van de samenleving en van de verschillende problemen in de wereld. De vraag naar de zin van de dingen werd als onwetenschappelijk (of uit verlegenheid) weggeduwd. De ethische kant van de vakwetenschappelijke vorderingen werd eveneens verdrongen met het gevolg, dat we vandaag met enorme ethische problemen geconfronteerd worden.

Verhalen van Hiroshima en van Oppenheimer zijn slechts voorbeelden, die met vele vermeerderd kunnen worden.

Gezien de ernst van het hedendaagse protest, is het noodzakelijk er nog iets meer van te zeggen. Deze ernst en dit protest zijn vaak niet ten onrechte. De ernst is niet gekunsteld.

We denken (algemeen uitgedrukt) aan de milieuverontreiniging.

De luchtverontreiniging is reeds lang bekend, maar de laatste tijd is het door de sterk toegenomen industrialisatie en urbanisatie en het verkeer een probleem geworden. Plantenbeschadiging is ook in Nederland reeds gekonstateerd. Het is bepaald geen onzin en allermindst een reden tot lachen, wanneer de kabouters van Roel van Duyn in onze grote steden demonstreren met doekjes voor hun mond. Dit is hen ernst. Terecht! Het is volgens hen tot nog slechts weinigen doorgedrongen, dat dit een ernstige situatie is.

De toeneming der bevolking heeft o.a. tot gevolg gehad dat er een probleem ontstaan is over de opeenhoping van afvalstoffen in het water. De opnamecapaciteit van het water is echter beperkt. Het was een zorgwekkende toestand, toen in 1965 een groot aantal dode vis aanspoelde op het strand van Noordwijk en Zandvoort. Oorzaak was vergiftiging door kopersulfaat, dat klandestien in de zee geloosd was. In een gedeelte van de Waddenzee begonnen mosselen af te sterven. Het grote gehalte gifstoffen, dat vorige jaar in de Rijn werd aangetroffen is hier en daar aanleiding geweest tot een paniekstemming. Men moet internationaal tot bepaalde afspraken komen.

Ook de vergiftiging van de bodem levert voor de mens direct gevaar op. Bemesting enerzijds en bestrijding van ongedierte anderzijds heeft funeste vergiftiging in de bodem gebracht. De invloed op de bodemflora en -fauna is vast te stellen.

De protesten tegen deze verschijnselen hebben wij serieus te nemen. De ongerustheid

over de vraag: 'Waar gaan wij heen?' spreekt zowel uit de gedragingen van de jeugd als uit die van politici en anderen. Het antwoord van velen is echter: voortgaande economische groei, grotere welvaart... Maar houdt de welvaart ook het welzijn van de mensen in? We leven in een door de techniek dodelijk getroffen wereld naar het schijnt. De vraag naar de leefbaarheid dringt zich steeds meer aan ons op. Wat is eigenlijk vooruitgang? Worden wij gelukkiger?

In verband hiermee heeft drs. B. Goudzwaard gesproken over de rol van het demoneische in een welvarende samenleving, wanneer de economische groei de enige maatstaf wordt van een bepaalde samenlevingsstructuur. Economische groei is nodig voorzover zij de voorwaarden voor sociale rechtvaardigheid kan bieden, niet andersom (in: Grote taak voor kleine mensen, 1969).

Bertolt Brecht formuleerde het enigszins anders (in: Drei Groschen Oper)

Ja, renn nur nach dem Glück
Doch renne nicht zu sehr
Denn alle rennen nach dem Glück
Das Glück rennt hinterher.

Voor de beantwoording van de gestelde vragen is het nodig, dat er in de samenleving een andere houding komt t.o.v. het onderkennen van de problemen en van de leefbaarheid als probleem nummer één.

Opvallend zijn tegenwoordig de vele dienstweigeraars en de enige jaren geleden gestarte 'ban-de-bom-actie'. Het probleem van de dreigende oorlog vervult velen met zorg. Vooral de jongeren, want zij hebben nog een leven voor zich en zij vrezen het ergste.

W.O. I : 25 miljoen doden, 20 miljoen gewonden, 3 miljoen vermisten.

W.O. II : ruim 100 miljoen slachtoffers.

W.O. III : ?

Nogmaals: zij hebben nog een leven voor de boeg. Zullen zij het zijn, die als levenden de doden zullen benijden?

De atoombommen zijn gevallen en Hiroshima en Nagasaki hebben iets verschrikkelijks laten zien. De kracht van die bommen was echter nog zeer gering vergeleken met de vernietigingskracht die tegenwoordig ontwikkeld kan worden.

Men herinnere zich eens de stelling: zo gij de vrede wilt, bereidt u dan voor op de oorlog. Ik huiver bij het horen van deze stelling.

Hoe zal die oorlog er dan uitzien! Het is een onzinnige vraag. Iedereen weet, dat een oorlog met atoombommen niet meer een oorlog is ter beslechting van bepaalde geschillen. Het middel van zo'n oorlog staat in geen vergelijking tot het eventueel rechtvaardige politieke doel. Het wordt vernietiging en dat is voor mij en velen van de jonge generatie een verschrikking.

We moeten geen eelt tegen onze ziel laten groeien, alsof Auschwitz, Hiroshima e.a., dingen zijn waar je wel aan went.

Er is een andere mentaliteit nodig, een andere manier van denken. De polemologie, de wetenschap van oorlog en vrede, wil naar een beter inzicht in deze materie streven. Ook hier staat het streven naar een leefbare wereld centraal.

Prof. B. V. A. Röling noemt m.b.t. het voorkomen van bepaalde kwalen (pestepidemie, oorlogsprobleem) drie dingen:

1. inzicht in de oorzaken van het probleem (oorlog);
2. inzicht in het voorkómen van die oorzaken. Dus ook inzicht in de voorwaarden voor de vrede.

3. Vooral is nodig: bereidheid van de mensen om naar deze inzichten te leven.

M.b.t. het oorlogsvraagstuk bedenke men, dat zeer belangrijke en omvangrijke problemen door elkaar lopen (problemen als rijke en arme landen, de verhouding Oost-West, verhouding zwart-blank).

Als het armoedeprobleem blijft bestaan en de kloof tussen de rijke en de arme landen steeds groter wordt, wordt de koude oorlog tussen Noord en Zuid steeds minder koud. Machtswisseling in de ontwikkelingslanden kan verstrekkende gevolgen hebben in verband met de internationale politieke verhoudingen. McNamara verklaarde eens, dat een burgeroorlog in een land aan de andere kant van de wereld een veiligheidsprobleem oplevert voor de V.S. Als dat zo is, is het militaire ingrijpen van de V.S. niet onverklaarbaar. De tegenstelling arm-rijk (ook binnen de V.S.) is een bron van onrust en oorlogsgevaar. Dit wordt blijkbaar weinig ingezien, want enquêtes hebben meer dan eens uitgegeven, dat velen wel voor vrede zijn, maar niet veel willen offeren voor ontwikkelingshulp.

Reeds Hammerskjöld achtte het probleem Noord-Zuid wezenlijk belangrijker dan het probleem Oost-West.

Is er hoop? Zouden wij het probleem van oorlog en vrede de baas worden? Tot nu toe hebben de wapens het nog steeds 'gewonnen'. Men heeft zich vroeger lange tijd verzet tegen het lange-afstandswapen, zoals de kruisboog. Men vocht van aangezicht tot aangezicht. De ethiek van de strijd met het zwaard was niet te rijmen met het doden vanuit de verte. Dat was onridderlijk. Hetzelfde gold later voor het vuurwapen, maar de effectiviteit van het wapen won het weer. De duikboot is later ook als een immoreel strijdmiddel veroordeeld. Wij zijn vandaag in veel opzichten tegen het gebruik van bacteriologische en chemische wapens. Maar de effectiviteit van deze wapens heeft in de Vietnamoorlog reeds geleid tot een veelvuldig gebruik.

Wij weten, dat atoomwapens geen wapens zijn. Het zijn middelen tot vernietiging. Het gebruik er van is moreel af te wijzen. Zullen de wapenen het weer 'winnen'?

De jeugd protesteert. Waarom?

Omdat de NAVO-strategie het gebruik van atoomwapens inhoudt. Omdat McNamara heeft gesproken over de zgn. 'flexible response', d.w.z. de leer van het soepele, aangepaste, tactische antwoord met atoomwapens, waarbij men hoopt het geweld beperkt en gelokaliseerd te houden. Deze leer is bedoeld om een totale oorlog te voorkomen, maar het schept de mogelijkheden er toe evenzeer.

Nogmaals: de jeugd protesteert. Er zijn verschillen in protest. Verschillen van land tot land, maar steeds weer is een diepe ongerustheid te beluisteren en een afkeer van wat als onmenselijk en dreigend wordt ervaren.

Aan de ingang van de haven van New York staat het Vrijheidsbeeld. Het is een eenzaam beeld. De mensen bouwen geen vrijheidsbeelden meer. We hebben deze week onze vrijheid gevierd. 'Mooie vrijheid!'

Tijdens de W.O. II werd in Washington een monumentale tempel gebouwd: het Pentagon, het ministerie van defensie.

Het is een gigantisch vijfhoekig bouwwerk.

Groter dan dit vijfhoekige Pentagon is een ander gebouw. Het is de door God geschapen wereld, die ook de vorm van een vijfhoek vertoont. De indeling van de vijf werelddelen.

Pentagon en Mundus. De symboliek is niet gezocht, maar dringt zich aan ons op.

Zal het Pentagon, het bouwwerk van oorlog en vrede, het 'vijfstromenland' der wereld in vlammen doen opgaan?

We denken aan de zinnen waarmee Hugo de Groot zijn boek „Het recht van oorlog en vrede" besloot:

H. E. S. Woldring - Amsterdam

'Moge God — Hij alleen die het kan — deze lessen in het hart schrijven van allen, die de christenheid leiding geven. Moge Hij hun een geest geven, rijp voor het kennen van de goddelijke en de menselijke rechten. En er hen toe brengen zich altijd te herinneren dat het beheer, hun toevertrouwd, ten dienste van de mens staat, het schepsel dat God het meest dierbaar is.'

Achterstand der ethiek

Wij merkten reeds op, dat er in de loop der tijden een enorm ethisch probleem ontstaan is. De Westerse mens heeft het op het terrein van de wetenschap en de techniek ver gebracht, maar er moest in de eerste helft van deze eeuw een enorme prijs voor betaald worden en de gevaren van onze huidige samenleving dreigen die prijs nog hoger te maken.

Er zit ethisch iets heel erg mis in onze westerse wereld. Reeds Karl Mannheim zag hoe het enthousiasme over de prestaties op technisch-wetenschappelijk terrein afnam, omdat we deze ontwikkeling op andere terreinen niet konden bijhouden. De morele ontwikkeling bijvoorbeeld bleef achter. Hij sprak over een disproportionaliteit in de ontwikkeling van de menselijke vermogens.

Dr. Roger Revelle van Havard zei het treffend als volgt: „onze grootste moeilijkheid schuilt daarin dat wij nog wilde dieren zijn. Hoewel wij andere dieren hebben getemd... zijn we nog niet in staat onszelf zodanig te beheersen dat we alleen die dingen doen, die goed en heilzaam zijn voor onszelf en onze medemens” (Intermediair 9, '69).

De mensen in onze samenleving zijn niet voorbereid de middelen te hanteren, die de wetenschap hen verschaft. Een radicale mentaliteitsverandering, een andere wijze van denken, een andere geesthouding is nodig om reëel dreigende rampen af te wenden.

Ik leg de nadruk op een juiste ethische houding, een ethos, een gesteldheid, die aan de politieke beslissingen vooraf moet gaan. Dit betekent, dat alle vanzelfsprekendheden aanvechtbaar zijn, want twee maal heeft de spanning in de westerse politiek een uitweg gevonden in oorlogen. Een derde wereldoorlog wordt een oorlog met atoombommen en de daarop volgende wordt weer met knotsen gevoerd (uitspraak van Einstein).

We zien daarin de grootsheid en de tragiek van de westerse mens. Zoals gezegd: wij worden voor een enorm ethisch probleem geplaatst. Maar hoe zullen wij deze makro-etische problemen kunnen oplossen, als er geen andere gezindheid, geesthouding ontstaat? Allereerst moeten wij op het terrein van de mikro-ethiek, in de konkrete dagelijkse gebeurtenissen ethisch verantwoord leren te handelen. Dit brengt ons o.a. tot de ethiek van de overleden negerleider dr. Martin Luther King.

Eén van de belangrijkste uitgangspunten van zijn wijze van optreden was, dat alleen door geweldloos verzet de vijand in de strijd verslagen kon worden of liever: tot vriend gemaakt kon worden.

Hij was er van overtuigd, dat haat nog meer haat en dat geweld nog meer geweld voort zou brengen. De liefde echter breekt door alle muren heen en geneest. De belangrijkste vijand van de neger is niet de blanke op zichzelf, maar het systeem van de gevestigde orde der Amerikaanse samenleving. Volgens King moesten de negers een gedrag tonen van hoge ethische waarde.

Politiek en ethisch is het van belang, dat in een tijd van scherpe tegenstellingen tussen arm en rijk, zwart en blank e.a. de ethische overwegingen sterk geaksentueerd worden. Een uitbarsting van haat en geweld is niet denkbeeldig. De gewapende weerbaarheid van de Black Power bijvoorbeeld is geen schijn. Hetgeen Martin Luther King zijn volgelingen leerde uitgaande van de christelijke naastenliefde, wil Guardini bereiken door middel van een herleving van de ascese: de oefening waardoor de mens zich voorneemt als mens te leven. De mens is nl. niet voorbereid op de enorme toeneming van zijn macht. Het is dus een doelgerichte oefening ter beheersing en harmonisering van de menselijke vermogens.

(wordt vervolgd)

INGEZONDEN

Schildwolde, 27 maart 1970

Aan
broeder W. Meijer,
Zwolle.

Waarde br.!

Alhoewel door mij sterk afgekeurd wordt de houding van de Kerkeraad in Zwolle, wanneer ze plotseling een jarenlang gevolgde traditie doorbreekt en geen diakenen meer wil laten meebeslissen over de afvaardiging naar de classis, had ze formeel op grond van de D.K.O. gelijk.

Veel artikelen wijzen in de richting, dat de diakenen niet tot de kerkeraad gerekend worden (art. 4, 5, 10, 22). Maar met name art. 37 en 38.

Ook de „Zwolse Regeling Kerkeraad” komt hiermede niet in strijd.

De uitspraak van de „Arrondissementsrechtbank” is dan ook volkomen juist, naar mijn bescheiden mening, en haar overwegingen terecht gegrond op de vastgelegde rechten en verplichtingen in D.K.O. en Z.R.K.

Het spijt me voor u, maar een toelichting onder 't opschrift „Een merkwaardig vonnis”, rammelt aan alle kanten. Neen, broeder, de fout zit niet in 't uitgesproken vonnis, maar in 't gedragspatroon van de Zwolse Kerkeraad.

Met dank voor plaatsing en hartelijke broedergroet,

J. J. Doornbosch, Schildwolde.

Discussie gesloten.

A.

—o—

EEN STEM UIT DE VERTE

Er is altijd een zoeken geweest onder de mensen naar de waarheid. Velen hebben in twijfel getrokken of er wel werkelijk een begrip was, dat met deze naam kan worden aangeduid. Speciaal als de mensen zich losmaken van het Woord der Waarheid, is de waarheid ver van hen geweken.

Laten we eerst zeggen dat er soms een schijnbare waarheid is.

Als de satan b.v. wijst op de vuile klederen van Jozua, de hogeprester, dan wijst hij op iets dat werkelijkheid is. De klederen zijn nl. waarlijk vuil. Maar toch zegt de Heiland van de satan dat hij een leugenaar is en zelfs de vader der leugen.

Is er ook in Holland niet een blad dat zich „De Waarheid” noemt, maar dat toch in dienst staat van de macht der duisternis? En als we dan nog in aanmerking nemen wat onze belijdenis zegt, dat alle mensen van nature leugenaars zijn en ijdelers dan de ijdelheid zelve, dan wordt het wel een ingewikkelde geschiedenis met dat begrip „waarheid”. Ja het moet gezegd, dat we zonder de openbaring Gods nooit ontwijfelbaar zouden kunnen zeggen wat waarheid is.

Maar nu is er Eén, Die gezegd heeft, dat Hij de Waarheid is. Hij kan niet anders dan waarheid spreken. En nu hebben we een vast uitgangspunt in wat Hij heeft gezegd en gedaan, om te beoordelen of te veroordelen wat er rondom ons gezegd of gedaan wordt. En als we belijden dat ook de apostelen door dezelfde Geest zijn gedreven, als Christus, dan kunnen ook hun woorden als getrouw en waarachtig aangemerkt worden. Maar buiten deze woorden, zal alles wat er gesproken en geschreven is aan kritiek onderworpen moeten zijn en blijven. En met alles bedoel ik dan hetgene dat buiten de H. Schrift ons is beschreven. Daarop kan ook de belijdenis geen uitzondering zijn. Natuurlijk gaat het er niet over de vraag of in de belijdenis de waarheid Gods wordt beleden. Daar zijn we het met ons allen wel over eens. Maar het is wat anders te belijden de absolute waarheid Gods dan te menen de absolute belijdenis der waarheid te hebben. In dat laatste

geval stellen we de belijdenis gelijk met de H. Schrift.

En dat is iets wat niemand mag doen.

Ik had dan ook graag gezien dat bij de behandeling van de zaak Jager-Veenhof dit beter uit de verf gekomen was. Nu lijkt het met het beweren dat deze geschreven hebben, dat de vaderen Gods Woord hebben willen naspreken, of de vaderen hun doel niet hebben bereikt. Dat hebben de broeders Jager en Veenhof niet bedoeld, maar het zou er uit afgeleid kunnen worden, vooral als men antipathiek tegenover hen staat.

Nu nog iets over de kritiek op de belijdenis. We willen in dit stuk geen kritiek uitoefenen op de belijdenis, het gaat alleen over het recht tot deze kritiek. Dat is m.i. een eis van de christelijke vrijheid, die we in ons kerkelijk leven moeten hebben. Mits we ons dan ook onderwerpen aan het Woord des Heren. En met onze bezwaren de kerkelijke weg gaan is een formalisme, waarvoor we bewaard mogen blijven. Wanneer deze dingen nog niet rijp zijn, dan is de kerkelijke weg een vruchteloze weg. Eerst moeten de zaken, die als zwakheden in de belijdenis aangemerkt kunnen worden in discussie komen. En dan zal wel blijken of ze „doodgepreekt” kunnen worden of dat ze een geestelijke achtergrond hebben, die hun behandeling op een kerkelijke vergadering ten volle waard is.

Daarom kan ik de behandeling van deze zaken op de Synode slecht waarderen, omdat er een zuivering wordt toegepast, die in wezen niet veel verschilt van de verschillende, die door de Communisten in Holland zijn toegepast. „De Wekker” heeft hierover reeds op vernietigende wijze geschreven.

Uw broeder,

J. van Dijk,
Coaldale (Albta)
Box 862
Canada.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Zuidbroek-Veendam: ds. J. Poutsma te Nijega-Opeinde; te Hoozevee-B: ds. M. Brandes te Hengelo; te Mussel en Uithuizen: ds. P. Deddens te Rozenburg; te Valkenburg en Katwijk-B: ds. G. Spijker te Rotterdam-Kralingen; te Oosterwolde en Smilde: ds. B. van Riet te Bolnes-Slikkerveer; te Apeldoorn-B: drs. D. Deddens te Leeuwarden.

Aangenomen: naar Kampen-B: ds. P. Lok te Zuidhorn; naar Steenwijk-B: B. Grätz te IJsselmuiden; naar Carman (Can.): ds. J. Geertsema te Surhuisterveen-Opende.

Bedankt: voor Daarlerveen: ds. R. Koolstra te Driebergen-Rijsenburg; voor Ede-B: ds. P. Lok te Zuidhorn; voor Blokzijl-Marknesse-B, Kornhorn-Marum, Noordbergum en Wetsing-Sauwerd: B. Grätz te IJsselmuiden.

Ds. C. Bakker — De kerkeraad van Oldenzaal is van oordeel, dat door de onttrekking van de kerk te Glanerbrug aan het kerkverband, de positie van ds. C. Bakker, die aan de kerken te Glanerbrug en Oldenzaal gemeenschappelijk verbonden is, radicaal is gewijzigd, sinds de kerkeraad van Oldenzaal bij de classis Enschede advies aanvraag tot zijn afzetting. Op grond daarvan heeft de kerkeraad van Oldenzaal uitgesproken, dat ds. C. Bakker opgehouden heeft predikant te zijn binnen het verband der Gereformeerde kerken, en dus ook van de Gereformeerde kerk te Oldenzaal, die binnen dit verband wenst te blijven.

Katwijk — De kerkeraad van Katwijk („buiten verband”) heeft tegen de kerkeraad („binnen verband”) ter plaatse een kort geding aangespannen terzake van de kerkelijke goederen.

P.S. Noord-Holland — De Particuliere Synode van de kerken in Noord-Holland heeft een voorstel van de classis Amsterdam ver-

worpen om in een schrijven met een uitvoerige bijlage, waarvan een concept tevoren was rondgezonden, te richten aan de Gereformeerde kerken in Nederland („binnen verband”) nader in te gaan op het besluit van de synode van Hoogeveen inzake de afvaardiging van de P.S. „Wormer”, alsook op het appèl dat deze synode deed uitgaan naar de in deze P.S. vertegenwoordigde kerken.

In het kerkeeraadsverslag van Amsterdam-Zuid werd over de behandeling van deze zaak ter P.S. meegedeeld: „Sommige tegenstemmers waren van mening dat een antwoord en een weerlegging van de gronden waarop het genoemde besluit van de gen. synode van Hoogeveen rust, slechts voer voor nieuwe persdiscussies zal leveren, discussies en polemieken waardoor de zaak van het evangelie van onze Here Jezus Christus niet wordt gediend. Anderen meenden dat wij het

ons aangedane onrecht moeten dragen zonder daarop te reageren. Zij beriepen zich op het woord van de Heiland: als iemand u op de rechterwang slaat, keer hem ook de linker toe.”

De kerkeeraad van Amsterdam-Zuid besloot aan de a.s. september-classis te verzoeken, dat deze haar classicale beantwoording aan al de kerken in Nederland zal zenden zonder de medewerking van de andere kerken van Noord-Holland.

VAKANTIE-KERKDIENTEN

Eindhoven — Op de zondagen 5 juli en 12 juli zullen de kerkdiensten van de Geref. Kerk (vrijgemaakt) en de Chr. Geref. Kerk worden gecombineerd.

Op 5 juli worden de diensten belegd in het

kerkgebouw van de Chr. Geref. Kerk (Plagenstraat 57). Aanvangstijden: 09.30 en 19.00 uur.

Op 12 juli worden de diensten gehouden in het kerkgebouw van de Geref. Kerk (vrijgemaakt) adres: Frederik-Hendrikplein 35.

Aanvangstijden: 09.30 en 17.00 uur. De beide zondagen hoopt voor te gaan: Ds. Van Dijk, Chr. Geref. predikant te Gouda.

Nijverdal — De kerkeeraad der Geref. Kerk te Nijverdal deelt mee dat vanwege de vele gasten de Diensten des Woords met ingang van zondag 21 juni a.s. weer zullen worden gehouden in het kerkgebouw „Rehoboth” aan de Nijkerkerdijk te Nijverdal.

De aanvangstijden zijn gesteld op 11 uur en 5 uur. Alleen op 21 juni en 16 augustus zullen de middagdiensten niet aanvangen om 5 uur maar 's avonds om 7 uur.

„Zalig die honger en dorsten naar de gerechtigheid want zij zullen verzadigd worden. Zalig de vredestichters want zij zullen kinderen Gods genoemd worden.”

Matth. 5 : 6 en 9

TAEKELE HOLWERDA

Geb. 30-10-'11

Overleden 14-6-'70

IJ. HOLWERDA-KAMMINGA
KLAAS EN GIENEKE,
IJTJE, GOSSE EN JETTIE, BENNE,
AALTJE SYKE, DOUWE, ANNA,
IJMKJE JOHANNA

Buitenpost, Julianalaan 29.

In Jezus ontslapen onze lieve Zoon, Broer en Oom

TAEKELE HOLWERDA
gehuwd met IJ. Holwerda-Kamminga

„Wij verwachten echter naar Zijn belofte nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, waar gerechtigheid woont.”

II Petrus 3 : 13

Groningen, A. HOLWERDA-SWART
IJ. HOLWERDA
Enschede, J. F. STULP
W. STULP-HOLWERDA
Kampen, M. J. HOLWERDA-GORIS
Uithuizermeeden, J. HOLWERDA
Zuidhorn, D. HOLWERDA
CH. H. HOLWERDA-GALENKAMP
Neven en Nichten.

Groningen, 14 juni 1970.

Met diepe verslagenheid geven wij kennis dat het de Koning der Kerk behaagd heeft plotseling van ons weg te nemen, onze predikant

CAREL VAN VENETIË

oud 49 jaar.

Gedurende ruim 23 jaar heeft hij onze gemeenten als een trouwe wachter gediend (Ezechiël 3 : 17).

Zalig de doden, die in den Here sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, dat zij rusten van hun moeiten, want hun werken volgen hen na.

Wormerveer, 15 juni 1970.

De raad der Gereformeerde Kerk van Koog-Zaandijk,
H. van Marsbergen, scriba.
De raad der Gereformeerde Kerk van Wormerveer,
D. Dirkmaat, scriba.

De rouwdienst zal D.V. worden gehouden donderdagmorgen 18 juni in het kerkgebouw aan de Wattstraat te Wormerveer en aanvangen om 10.30 uur. Deze dienst wordt geleid door de Weleerwaarde Heer Ds. H. van Ommen.

De teraardebestelling heeft plaats op de nieuwe begraafplaats „Noord” aan de Noordsterweg te Wormerveer, om 11.45 uur.

Uit de broederkring nam de HERE tot Zich onze collega en vriend

DRS. CAREL VAN VENETIË

in leven dienaar des Woord bij de Gereformeerde Kerken te Koog Zaandijk en Wormerveer,

op de leeftijd van 49 jaar.

*Ik lach om het leven,
het eeuwige leven,
dat U zo maar wilt geven
en zonder verwijt.*

*Dit lichaam zal opstaan,
gewoon 's morgens opstaan,
ik zal naar U toegaan
en dat voor altijd.*

A. H. ALGRA
K. DOORNBOS
J. F. VAN HULSTEIJN J. F. zn.
H. VAN OMMEN
H. SMIT
J. STUIJ
J. H. VEEFKIND

15 juni 1970.

alreiv os

en

greet waagmeester

berichten u met vreugde en dankbaarheid, ook namens wederzijdse ouders, dat zij, zo de here wil, 24 juni a.s. om 13.30 uur gaan trouwen in het gemeentehuis te capelle aan den ijsel

om 15.45 uur willen we in een samenkost, geleid door ds. j. waagmeester, gods zegen vragen over ons huwelijk

daarna is er tot 18.15 uur gelegenheid tot gelukwensen

plaats van samenkost en receptie: messiaskerk de bussylaan 19 rotterdam-hilligersberg

juni 1970
bisschopsstraat 26a
rotterdam

reigerlaan 168
capelle aan den ijsel

ons adres:
tot 1 aug. 1970:
reigerlaan 168, capelle aan den ijsel
van 1 aug. tot 1 nov. 1970:
kleiweg 407, rotterdam.
vanaf 1 nov. 1970:
eiberplein 15, bergschenhoek

Na de Raad Gods uitgediend te hebben, is - voor ons onverwacht - in de Heere ontslapen mijn innig geliefde Man en onze zorgzame Vader

CAREL VAN VENETIË

op de leeftijd van 49 jaar.

in leven Dienaar des Woords van de Gereformeerde Kerken van Koog Zaandijk en Wormerveer

„Als ik ontwaak, dan ben ik nog bij U”
Psalm 139 - 18 b

C. VAN VENETIË-DE VRIES
HILDA
JAN-DIK

Wormerveer, 15 juni 1970
Riouwstraat 59.

De teraardebestelling heeft plaats gehad donderdag 18 juni op de nieuwe begraafplaats „Noord” te Wormerveer.

Psalm 39 : 10

Gods wegen zijn ondoorgroendelijk. Op Zijn tijd heeft Hij onze zeer geliefde Broer, Zwager en Oom

CAREL VAN VENETIË

in Zijn Vaderhuis opgenomen. De Heere sterke en trooste onze geliefde Schoonzuster, Tante en Kinderen.

Middelburg, Doornlaan 5
C. M. SILJÉE-VAN VENETIË
N. SILJÉE
en Kinderen

Leiden, Cobetstraat 61
H. VAN VENETIË

Wormerveer, 15 juni 1970.